

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Joannis Schefferi Argentoratensis De Re Vehiculari Veterum Libri Duo

Scheffer, Johannes

Frankofurti, 1671

Cap. XVII. De iis, qui quacunqve ratione spectant ad vehicula.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13156

na Canusina, quæ fuit rutila, & alioquin erithra appellata, ut ex Plinio cognoscimus. Memorat vestitos cocco Martialis lib. X. epigr. de Mevio: *Pullo Mevius alget in cucullo,*

Cocco mulis fulget incitatus.

Bene *fulget*, quia cocci color fuit splendidissimus. Ad eundem ferè modum exhibetur in Notitia Imperii membranacea coloribusq; picta. Habet enim sive pallium, sive largius vestimentum aliud coccineum supra prassinum sagulum in sinistrum humerum rejectum, cum ocreis rubentibus. Et hæc quidem ornamenta.

Cap. XVII.

De iis, qui quacunq; ratione spectant
ad vehicula.

Auriga. Ἡνίοχος. Agitator. *Philoxenus emendatur, & Lucilius. Aureax.* Locus Festi expenditur. *Vossii sententia improbat, & Scaligeri. Festus corrigitur. Aureax solitarius. Aurigarius. Magister.* Ἡνίοχος. Ἀρμαλιδάτης. Ζευγιδάτης. *Mulio. Codex Theodosianus emendatur. Plaustrarius. Rhedarius. Cistarius.* Ἀμαζάριος. *Vlpianus corrigitur. Carrucharius. Glossæ veteres emendantur. Quadrigarius. Trigarius. Plinius explicatur. Torrentius refutat.* Διοφρευδής. Διοφειδάτης. *Auriga femina. Vallæ versio Herodoti rejicitur. Currus agere, ducere, ἄμαξέειν. Trahere currum.* Ἀμαζαν ἔλκειν. Ἀμπρέειν. *Currum vehere quem.* Ἡνιοχεῖν. Ἐγκραλεῖν τῶν ἡνιῶν. *Habenas tenebant sinistra, flagellum dextra. Flagellum repositum in iugo, vel theca. Sustinere currum.* Ἐπέχειν. *Strigare. Impellere currum, retorquere, agitare.* Ὄρδην ἐλαύνειν. *Flectere.* Παράρπειν. *Versare.* Στρέφειν. *Perielaύνειν. Vox & clamor aurigæ, strepitusque. Sedet in sella prima seu temone primo. Ambulat interdum prope jugales. Versio Dionysii rejecta.* Ὀρεικόμης. *Seneca expositus. Mulio excalceatus. Aurigæ servi, aliquando & liberi. Quartarii. Perpetuarii. Ars aurigandi.* Δρόμος. Ἀρμαδίοχοις. *Orbita. Vestigia rotæ.* Τροχαί. Ἀρμαλιδασία. Διοφρευσική ἐπιστήμη. *A quo inventa. Valuerunt ea Barcæi quondam & Libyci & Cyrenenses. Aurigationes varia. Donaria aurigarum.* Παράβασαι. Παροχέμενοι. Ὀχέμενοι. *Sedentes rheda. Conscendere, adscendere, inscendere vehiculum.* Ἐπιβάσειν. Ἀναβαίνειν.

Tolli

Tolli in currum. Ἀνακλιθῆναι. Ἀνάγειν εἰς ἄρμα. *Currum occupare. Vehiculo sedere.* Καθῆναι ἐπὶ τῷ ἄρμα. *Ingressi vehiculo, volare, rapi, vehi, portari, excuti, versari. Contra hoc postremum vota aurigarum. Ad conscensum saltus, scala. Tempus conscendendi virgæ nutu significatum. Ad descensum saltus. Carpentarii.* Ἀγματοσπηγοὶ. Ἀμαξοσπηγοὶ. Ἀγροσπηγοὶ. *Trigarii. Cisiarii. Iunctores. Iugarii. Veterinarii. Veterina.* Ἰππίατροι. *Mulomedici.*

Superest, ut agam de hominibus ad vehicula spectantibus. Horum primus est *auriga*, qui currum eqvōsq; dirigit. Servius ad XI. Æn. v. 85. *Aurige sunt proprie currus regentes.* Dicitur verò aurigam sic ab aureis, quas & oreas appellavere, Vossio libenter credo, quia sit, qui regat aureas, id est, fræna. Græcis namq; ad eundem modum est ἡνίοχος, quo significatur is, qui tenet lora. Glossæ veteres: *Auriga, ἡνίοχος.* Philoxenus: *Auriga, agitur, ἡνίοχος, ἐλάτης.* Sed quid hic est *agitur*? Ita namq; habet Stephani editio. *Scribe agitator.* Glossæ Græcæ: ἡνίοχος, *auriga, agitator.* Nempe sunt agitatores ferè titulo solenni aurigæ bigarum quadrigarumq; Circensium. Svet. Ner. cap. 22. *Tractum Prasinum agitatore inter condiscipulos querens.* Et in Cajo, cap. 55. *Agitatori Cythico commessatione quadam in apophoretis vicies H. S. contulit.* Hinc inscriptiones veteres: M. AURELIO, AGITATORI FACTIONIS PRASINÆ. Item: C. APULEJUS DIOCLES, AGITATOR FACTIONIS RUSSATÆ. Item: CL. AURELIO POLYPHEMO, DOMINO ET AGITATORI FACTIONIS RUSSATÆ. Quamquam etiam sic appellentur aurigæ alii & vulgares. Lucilius apud Ciceronem lib. XIII. ep. Att. 21. cujus versus ita debet legi: *Sustineat currum ut bonus sepe agitator equosque.* Cicero ipse adhuc clarius lib. IV. Qu. Acad. Ego, *ut agitator callidus, priusquam ad finem veniam, equos sustinebo, eoque magis, si locus is, quo ferentur equi, præceps erit.* Loquitur de loco præcipiti, qualis cum in Circo non sit, liquet de auriga vulgari esse sermonem. Similiter Virgilius lib. III. Æn.

Vna ingens Periphas, & equorum agitator Achilles.

Pro auriga posuerunt aliquando *aureacem*. Festus certè ita habet:

Aureax,

Aureax, auriga. Verum contra Vossius in Etymol. *De aureax, quod Festus dicit, probatur etiam cum veteri Glossario, tum Glossis Isidori, in quibus exponitur ἰππασῆς & eques solitarius, ut omnino aureax ex horum mente sit, quem Græci κέλαια vocant.* Habet hæc, ut multa alia, Vossius à Scaligero, qui plane tradit eadem in Festi Notis. At si κέλαια sive eqves solitarius significatur voce aureacis, aureax auriga esse nequit, sicut Festus voluit. Nam auriga regit currum, sicut supra testabatur Servius, κέλαια verò currum habet nullum. Verum non id dicunt Glossæ, quod volebant Scaliger & Vossius. Scaliger sic habet: *Aureax: Glossarium: Aura, ex solitarius, ἰππασῆς. Lege aureax, solitarius.* Ita Scaliger. Sed in Glossis Stephani nulla est distinctio, continua serie sic habent in editione prima: *Aura ex solitarius, ἰππασῆς.* Quare scribo, commate sublato: *Aureax solitarius,* & interpretor de aureace non communiter accepto, qui auriga fuit, verum sic peculiariter & cum epitheto ad differentiam alterius vocato, id est, eqvite. Neque obstant Glossæ Isidori, quæ sic habent: *Aureax, eques solitarius.* Sunt enim desumptæ ex peculiari quodam loco, in quo fuit sermo de huiusmodi aureace, sicut multæ aliæ libelli ejus. Adde, quod sint distinctissima *solitarius & eques solitarius.* Hic enim oppositus est desultori, qui duobus simul pluribusve uti eqvis consuevit. At solitarius simpliciter sic positus pro eqvite non reperitur. Contra fuit in aureace. Dicebatur aureax, & auriga, & eques, verum hic ad differentiam alterius non aureax simpliciter, sed aureax solitarius. Atque hoc est, quod volebat Festus. Sunt, qui aurigas etiam *aurigarios* existimant vocatos apud Svetonium in Nerone cap. 5. ubi ait: *In prætura mercede palmarum aurigarios fraudavit.* Sed si aurigarii hoc loco sunt aurigæ, non aurigas quoslibet, sed bigarum trigarumve in ludis Circensibus denotabunt. Nam ad hos palmæ pertinent. Potius *magistri* dicebantur voce generali. Claudianus epigr. I. loquens de Mulabus Gallicis:

Absentis longinqua valent præcepta magistri.

Sic Sulpitius Severus Dial. II. cap. 4. *Tollentibus alius vocem magistris, flagris hinc atque inde resonantibus nihil penitus movebantur jumenta.* Græcis non ἰππασῆς & solummodo aurigam denotat, sed &

ἡνίοχος ρόθος. Ita enim nominatur à Philippo lib. IV. epigr. Etiam ἀρμαῖηλάτης dicitur. Hesychius: Ἀρμαῖηλάτης, ἡνίοχος. In Glossis est ἐλάτης, uti supra vidimus. Sed aliis vocatur ἐλάτης. Hesychius iterum: Ἐλάτης, ἡνίοχος. Item ζευγηνάτης. Hesychius iterum: Ζευγηνάτης, μέλας ἄτης, ἡνίοχος. Possis hinc colligere, quod & μέλας ἄτης dictus sit. Sed hoc nomen propriè ad eos pertinet, qui currus regunt militares; sicut alibi jam dixi. Sicut autem hæc communia eorum sunt vocabula, qui currus regunt, ita habuerunt quoque propria. Capta erant ea vel ex animalibus diversis, quæ trahebant currus, vel ex ipsis curribus vehiculisque aliis & aliis. Animalium respectu speciatim dicebantur *muliones*. Licet enim muliones aliquando quoque sint, qui agunt mulas clitellarias, frequentissimè tamen eos denotant, qui regebant carrucharias. Senec. ep. 87. *Vehiculum, in quod impositus sum, rusticum est. Mula vi vere se ambulando testantur; Mulio excalceatus non propter ætatem.* Mulio hic non est alius, quam qui regebat mulas in vehiculo. Similiter Sveton. cap. 30. Neron. *Nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus.* Pertinet huc quoque *mulio*, qui per imperitiam impetum mularum retinere, vel propter infirmitatem sustinere non potuit; De cuius pœna, si hominem obriverit, quærit Gajus l. 8. ff. ad L. Aquiliam. Itemque ille, de quo Martialis lib. IX. epig. in Edilium:

Nihil est tritius Edili lacernis, &c.

Nec pigri rota quassa mulionis.

Quantquam videantur dicti aliquando notione generaliori, qui quæcunque denique agebant animalia currulia. Sic profectò capio, quæ leguntur passim in Cod. Theodos. t. de cursu publico, de mulionibus. Ut, l. 31. *Nec mulionibus, nec carpentariis, nec mulomedicis cursui publico deputatis mercedem à quoquam sinceritas tua si verit ministrari.* Sic opinor ibi legendum, non fuerit, quod est in vulgatis, ac ne faciat quidem, quod nonnulli viri docti censuerunt. Atque ita censuisse video nunc demum etiam Jacobum Gothofredum, atque lætor. Esse verò muliones hoc in loco aurigas qualescunque liquet, quia cursus publicus non per mulas solum, sed & equos, aliaque animalia, perfici solebat. Respectu vehiculorum quidam sunt *plaustrarii*,

vii, qui plaustra regunt. Ita sanè nominantur Ulpiano l. 27. ff. ad L. Aquil. §. 33. Verba ejus: *Si ex plastro lapis ceciderit, & quid ruperit vel fregerit, Aquilia aetione teneri plastrarium placet, si male composuit lapides, & idè lapsi sunt.* Alii rhedarii, qui rhedas. Cicer. in Mil. *Adversus rhedarium occidunt.* Usurparunt hoc vocabulum & Græci ultimis temporibus. Aretas ad Apocalypf. cap. 18. *ῥαίδη, ἀφ' ἧς ἔχη τὸ ῥαίδάριον & τέτριπλαι.* Alii cisiarii, qui cisia. Ulpianus antea laudatus in l. 13. ff. Locati: *Si cisiarius, dum ceteros transire contendit, cisium everterit.* In Basilicis vocatur ἀμαζάριον. Verba: *Εἰ ἀμαζάριον φιλονεικῶν προλαβεῖν, ἔρεψῃ τὸ ἀμαζαν.* Leunclavius hæc ita reddidit: *Si carucharius, dum ceteros antevertere contendit, carucham everterit.* An, quod in dicta lege hodie sic scriptum est, *si cisiarius, id est, carrucharius, &c.* Sed haud dubie hæc glossa est, eaq; haud satis apta, cum à cisio diversa sit carrucha. Legas tamen quoq; *carrucharios*, qui carruchas ducunt. Glossæ veteres: *καρχάριον, mulocisiarius, carucharius.* Observa hic, sic appellatum Græcis etiam recentioribus. Deinde unico scriptum esse *r*, cum id alias geminetur. Sed quid est, quod exponant quoq; *mulocisiarium*? Quomodo cum cisiario hic muli conjunguntur? Meo animo scribendum *mulio cisiarius* distinctis vocibus videtur. Nempe mulio generale nomen est, ut superius monstravi. At verò *mulio cisiarius*, qui regit mulas in cisio. Est & *quadrigarius*, qui quadrigas ducit in Circo. Asconius: *Quadrigarius, qui in Circensibus quadrigas agitabat.* Usurpavit ita Varro lib. II. R. R. cap. 3. *Peritus belli alios eligit atque alit ac docet, aliter quadrigarius & desultor.* Non est aliud hoc loco quadrigarius, quam qui quadrigarum agitarum causa eligit instituitque eqvos. Philoxenus: *Quadrigarius, ἀρμελάτης, ἵππιδάτης, ἵπλοχ.* Glossæ aliæ: *Ἀρμελάτης, quadrigarius.* Habes & *trigarium* apud Plinium lib. XXVIII. cap. 17. *Feruntque & Neronem Principem hac potione recreari solitum, cum sic quoque se trigario approbare vellet.* Tamen hic Torrentius *trigarium* interpretari mavult eum, qui ornandi instruendiq; agitadores gerit curam, sicut discas ex ipsius Notis ad Svetonii Neronis cap. 5. Nempe illud *approbare se trigario* putabat dictum, sicut *approbare se magistro.* Quomodo & Svetonius

nus ipse, *Cajo talem & se & exercitum approbavit*, vita Galbæ cap. 6. At *trigarius, a, um*, est adjectivum, nec necesse, ut ad virum tantum referatur. Et quid, si intelligamus cursum? Quid, si certamen trigarum? Verum apud Plinium in libris optimis non legitur *trigario*, sed, una littera adposita, *strigario*, unde optimè Salmasius ad Solinum: *Cum sic quoque strigario approbati vellet*. Est videlicet strigarium, ut ipse docet, locus, ubi exercentur equi ad certamen curule, ita dictum, pro *spacio strigario*, ut sit approbati strigario idem atq; adprobati per strigarium, hoc est, spacium illud, atq; simul exercitium, quod in eo institui solebat. Apud Philoxenum ommissa prima littera *trigarium* est, exponiturq; τὸ πρὸ ὄψεως ἰσσοῦσι γυμναζήσας, id est, *locus, ubi equi exercentur*. Atq; ita scribitur & Aurelio in Regionibus Urbis Romæ, ipsiq; Plinio lib. XXXVII. cap. 3. Ut proinde frustra in superius adductis verbis aurigam trigarum requiramus. Græcis genus hoc vocari *διφρησίης* consuevit, à διφρῶ, qui fuit propriè in hujusmodi ac militaribus vehiculis. Ita sanè appellavit Sophocles. Apud Lucianum *διφρηλάτης* est, in dial. Jovis & Solis, ubi Jupiter ad Solem de Phaëtonte loquens: *Τοῖσ' ἡμῖν τὸν καλὸν ἡνίοχον καὶ διφρηλάτην ἐκπέμομφας. Talem nobis pulchrum aurigam atque rectorem currius emisisti*. Et hi quidem varii sunt aurigæ. Quos notandum amplius non fuisse viros semper, sed quandoq; etiã mulieres. Docet vel Homerus, apud quem Juno pro auriga est in curru Minervæ, & Minerva in curru Diomedis. De priori verba sunt Poëtæ in Iliad. E.

Ἡρῆ δὲ μάστιγι θοῶς ἔπειμαινέει ἀρ' ἵππους.

Juno autem scutica velociter urgebat equos. De posteriori legitur in eodem libro prolixè, ubi inter cætera hoc quoque:

Δάξ' εἰς δὲ μάστιγα καὶ ἡνία Πάλλας Ἀθήνη.

Corripuit autem flagellum & habenas Pallas Minerva. Annotandum, quod hic agat de vehiculis bellicis ac militaribus, ad eò non potest mirum esse, si nonnunquam hoc acciderit in cæteris. Quomodo apud eundem Odyss. Z. vicem aurigæ præstat Nauficæ, aliæ apud alios. Nam & apud Herodotum legimus Zavecibus solenne fuisse, ut in bellis aurigas haberent fœminas. Verba sunt in Melpomene: *Μαξύων δὲ Λιβύων Ζαύηκες ἔχουσαι, τοῖσι αἱ γυναῖκες ἡνιοχῶσι τὰ ἄρμαλα εἰς τὸν πόλε-*

πόλε-

πόμενον. *Maxium autem Libyum confines sunt Zarveces, ubi fœmina aurigantur currus in bellum.* Ita vertit Valla, sed intelligendum est, ut dixi, non quod ipsæ curribus certaverint, sed quod certantium virorum fuerint aurigæ. Cæterum, officium eorum communissimum, quod Latini vocant *currus agere* vel *ducere*, hoc est, jumentis animalibusque ad currendum ambulandumve compulsis vehiculum idoneo itinere promovere. Ovid. II. Metam. fab. 1. de Jove :

Non ager hos currus.

Et fab. 5.

Quilibet alter agat portantes lumina currus.

Justin. lib. XLI. cap. 6. *Per sanguinem ejus currum egit.* Val. Maxim. lib. IX. cap. 11. *Supra corpus duci vehiculum jussit.* Græcis istoc una voce, ἀμαξέυειν. Unde Plutarchus in Eumene: Ἀμαξέυων δια πένταν, vel ἐλάυνειν. Unde Lucianus ante dicto loco: Εἶπον καὶ ἡλικὸς ὁ κίνδυνος εἰ μὴ ὄρθην ἐλάνοιο. Animalia dicebantur *trahere*. Sveton. Augusto, cap. 94. *Videre visus est filium super currum laureatum, bis senis equis candore eximio trahentibus.* Simili ratione loquebantur Græci. Dio lib. LIX. τὸ ἄρμα τὸ πομπικὸν ἐφ' ἐπὶ χθονί, ἐξ ἵππων εἰλκυσαν. Quod si verò vehiculum esset onerarium, non tam ἐλκειν, quam ἀμπερεύειν, hoc reddebant, si est vera Suidæ observatio, voce ἀμπερεύειν. Unde inter alia: Ἀμπερεύειν κυρίως τὸ μὴ ἀμαξέυειν πορεύεσθαι. Propriam ait vocis hujus esse hanc significationem. Quod si præter aurigas alii quoque vehiculo insiderent, eos dicebantur *vehere*. Sic enim Latini quoque reddere hoc negotium solebant. Ovid. ep. 21.

Hunc Venus in cælum curru vexisset eburno.

Fiebat porro hoc per habenas, quas tenebant. Quod ἡνιοχεῖν à Græcis propriè vocatur. Quemadmodum qui per eas verè poterat jumenta regere, ac prout usus postulat, vel concitare, vel sistere, ἐγκρατὴ εἶναι τῶν ἡνιῶν. Lucianus in Dial. Jovis & Solis: καὶ ὡς ἐγκρατὴ εἶναι τῶν ἡνιῶν, καὶ μὴ ἐφίεσθαι τῶν ἵππων. *Vi habenas regere, neque impetum permittere equis deberet.* Habenæ tenebant una manu, altera flagellum. Apollonius III. Argon. de Medea:

καὶ ῥ' ἐτέρῃ μὲν χειρὶ λάβ' ἡνία, τῇ δ' ἄρ' ἰμάσθην.

Alterâ manu capit habenas, alterâ flagellum. Et flagellum quidem

Ec 3 capie-

capiebant dextra, sicut idem docet, unde consequens, quod habenas tenuerint rexerintque sinistra. Verba ejus aliquanto ante:

-- -- Καὶ εὐπολὸν ἰμάσθλιν
Δεξιτερῆ, ἔλαεν δ' δὲ ἄσους. -- --

Elaboratissimam scuticam cepit dextra, & per urbem fecit iter. Et quoniam utrumque sic tenebant, flagellum inquam & habenas, inde Phædrus noster, de auriga loquens, lib. III. cap. 7. vocat eum, qui

Iugum flagello temperat lento, --

Et lora frenis continet spumantibus.

Flagellum, si non amplius illius esset usus, iugo equorum applicuisse videntur. Facit sane Tydides apud Homerum II. 4.

Αὐτὸς δ' ἐν δίφροιο χαμαὶ θόρε παμφανόωνι
κλῖνε δ' ἄρα μάστιγα πῶσι ζυγόν.

Ipse autem è curru humi defiliit nitido, acclinavit igitur flagellum iugo.

At verò Pollux ad hoc memorat, nescio quas thecas: προσθέλον ὅ, ὅτι ἐν τοῖς ἄρμασιν ἀπέλιθεν τὰς μάστιγας, ἀλλὰ οἶονεὶ θῆκη ἐκαλεῖτο. Vertit Gualtherus: *Notandum quoque, quod non in curribus flagella deposuerint, sed ferè theca quadam appellatur.* Postrema sentum habent nullum. Mallem vertere: *Sed eo, quod quasi theca vocatur.* Cæterum, qualis illa theca, quove in loco fuerit, non declarat, neque discere adhuc aliunde potuimus. Ac videtur, nescio quid, deesse istis verbis, de quo alias deliberabimus. Habenas verò aurigæ, si volebant currere jugalia, & vehiculum celerius incedere, remittebant; Sin ire tardius, vel subsistere, adducebant, sicut alias ostendi. Ac posterius quidem quando faciebant, dicebantur *currum equosve sustinere.* Lucilius apud Ciceronem lib. XIII. ad Atticum, ep. 21. *Sustineat currum, ut bonus saepe agitator.* Græcis est ἐπέχειν. Unde ἐποχή, quod Cicero retentionem vertit. Verba ejus dicto loco: *Carneades retentionem aurigæ similem facit ἐποχή.* At verò equi tum dicebantur *strigare.* Unde mula carrucharia Phædri nostri libro III. cap. 7.

Namque, ubi strigandum est, & ubi currendum, scio.

Quando autem faciebant prius, *currum* dicebantur *impellere.* Ita Silius lib. XVI. quanquam de multitudine loquens:

Impellit currum clamor, vocesque faventum.

Erat

Erat verò longè hoc frequentius altero, cum ferè cursu uterentur concitato cunctis in vehiculis, iis maximè, quibus vehebantur publicis in viis. Inde velut singulare ac inusitatum notat Seneca in suo vehiculo, epist. quod in eo mulæ **AMBULANDO** tantum testarentur sese vivere, neq; cursu properarent solito. Sed & musca hoc intuitu ad mulam carruchariam apud Phædrum nostrum:

Quam tarda es, inquit, non vis citius progredi?

Optimè, *non vis*, & cum increpatione quadam, velut quæ officium deserat suum. Neq; opus, ut mutetur, quando & alii hoc verbo sic utuntur. Senec. ep. 47. *Vis tu cogitare istum, quem seruum tuum vocas, ex iisdem seminibus ortum?* Plinius lib. IX. ep. 17. *Vis tu remittere aliquid ex rupis?* Fuit autem ea currendi consuetudo vetus: Nam & de Medæ curru mulisque Apollonius lib. III. v. 884. ubi egredientem urbe describit; Item mox, cum revertitur, v. 1154.

Θῦνον ἐπειγόμενοι πόλι δώματα. --- ---

Festini proruebant & ad aedes. Ipse Homerus suis temporibus mulas Nauficæ facit currentes Odyss. Z.

Αἰ δ' εὖ μὲν τρώων, εὖ ᾗ πλοισὸν πόδες αἰν.

Ille scitè currebant, & pulchrè penetrabant pedibus. Erat porro iter vel antrorsum, vel retrorsum. Illud vel in rectum, vel in latera. Retrorsum fiebat ex metu ferè lapsus, aut alterius incommodi obstaculive, atq; tum *retorquere currus* dicebantur. Virg. XII.

Aversos toties currus Iuturna retorfit.

Servius: *Aversos retorfit, pro retorfit & avertit.* Bene, antecessit enim retorfitio, seq̄ebatur averfio. Quod si averfi currus fuissent, non erat opus, ut retorquerentur. Statio divisim est *retro torquere*: lib. VI. Theb.

--- Cum fræna ipsosque frementes

Oblitus palma retro Tyrinthius heros

Torsisset. --- ---

Antrorsum fiebat, cum iter esset commodum, nec quid impediret. Ac primum quidem in rectum, quod ferè communiter est *currus agitare*. Quomodo Virgilius lib. III. Georg. de certamine curruli, in quo itinere recto decurrebant:

Centum:

Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.

Luciano hoc ὁρθῆν ἐλαύνειν. Ita namq; habet in sæpius laudato Dialogo Jovis & Solis: Εἶπον δὲ καὶ ἡλίη & ὁ κίνδυνος, εἰ μὴ ὁρθῆν ἐλαύνοι. *Dixi etiam, quantum periculum foret, si non recta via currum ageret.* Deinde in latus dextrum vel sinistrum, quod Latinis *flectere vehiculum*. Livius lib. I. cap. 48. *Flectens carpentum dextra in Orbium cliivum.* Sic legendum ibi docuit celeberrimus Gronovius. Et profectò Tullius quoq; in Verrinis *flectere curru de foro in Capitolium* usurpavit, quod non multum discrepat. Homero παραρρέπειν esse videtur, illo versu II. Ψ.

Ἀντίλοχος δὲ παραρρέφας ἔχε μίονος ἵππους

Ἐκλὸς ὁδῶ.

Antilochus autem flectens impellebat unungulos equos extra viam. Quod si cursus in incertum esset orbem, aurigæ currum dicebantur versare. Virgilius lib. XII. Æn.

-- -- *Tu currum deserto in gramine versas.*

Servius hoc loco: *Versas, huc atque illuc agis.* Homerus ἔσρεφον. Docet simul, Græcis, nominatimq; Homero, istoc esse σρέφειν. Si incertum, Græcis est περιελαύνειν. Quod ex Æliano nostro discimus, qui sic habet de Anniceri lib. II. V. Hist. cap. 27. Ζεύξας τὸ ἄρμα περιήλασεν ἐν Ἀκαδημιάδ' ὁδοῖς παμπολύς. Ut verò promptius hæc facerent aurigæ, vocem ferè addere solebant, eamq; modò hanc, modò illam, pro negotii diversitate. Docet Claudianus in toto epigrammate de mulabus Gallicis. Imprimis autem ista pulchra sunt & huc pertinentia:

Læva jubet, lævo deducunt limite gressum,

Mutavit strepitum, dexterior apertunt.

Rectè vocat *strepitum* vocem illam aurigarum, quia fit peculiari murmure sonove, eoq; alio & alio. Si augendus erat cursus, tollabatur clamor. Unde Homerus II. Ψ.

Πέπληγόν θ' ἱμάσιν, ὁμόβλησεν τ' ἐπέεσσιν.

Percusseruntque flagellis, clamaruntque verbis. Statius Theb. VI.

Nec jam sufficiunt stimuli, non verbera; Voce

Nominibusque cient Pholoen Admetus & Irin.

Sulpi-

Sulpitius Severus Dial. II. cap. 4. *Iumenta cum omnia solo fixa ac si
anea signa rignissent, tollentibus altius vocem magistris, flagris hinc at-
que inde insonantibus nihil penitus movebantur.* Solebant autem au-
rigæ vel sedere in vehiculis, vel juxta ea ambulare. Infeditæ con-
stat vel ex Svetonio, qui sic habet in Flavio cap. 23. *Mulionem in iti-
nere quodam suspicatus ad calceandas mulas desiliisse.* Non intelligitur
desiliisse, nisi qui sedit antea in vehiculo. Sic apud Homerum Mer-
curius vehiculum Priami ducturus conscendit. Verba Poëtæ sunt

Π. Ω. Ἦν καὶ παῖδας ἐριένει & ἄρμα & ἵππους

καρπαλίμως μάστιγα καὶ ἰνία λάζελο χερσίν.

*Dixit, & exsiliens Mercurius in currum & equos statim flagella & ha-
benas accepit manibus.* Atq; sic solebant plerisq; in vehiculis, illis
maximè, quibus utebantur in longinquis itineribus. Sed & in belli-
cis hoc obtinuit, quod liquet exemplo Minervæ apud eundem,
Stheneleū submoventis à vehiculo Diomedis in prælio, ejusq; oc-
cupantis locum. Poëta sic exponit Iliad. E.

-- -- Ὅ δ' ἄρ' ἐμμαπέως ἀπόρυσσε

Ἦ δ' ἐς δίσφρον ἔβαινε παρα, διαμήδεα δ' ἴον.

*Hic autem (Stheneleus à curru amotus à Minerva) confestim desili-
it. Hæc verò (Minerva) in currum adscendit ad Diomedem nobilem.*
Locus verò eorum erat sella prima. Phædrus noster lib. III. cap. 7.

Sed istum timeo, sella qui prima sedens

Ingum flagello temperat lento meum.

Agere de aurigâ, manifestum est. Ergo federe illum sella prima fa-
cilè colligitur. Dicta porro sella prima numeri respectu credi po-
test, cum vehiculum haberet plures, sicut ferè habuerunt, quibus
facere itinera consueverant. Atq; hujus explicationis quidem ar-
gumentum certum habemus in imagine, quam monumentum ve-
tus exhibet, apud Onuphrium propositum in Antiquitatibus Ve-
ronensibus hoc modo:

F f

Quod

M. VIRIATIUS
ZOSIMUS.

Quod si quis existimet intelligendum esse militare, in quo tamen mulas junctas alibi non lego, posset prima sella significare primam ejus partem, spectantem ad mulas. Pro sella prima Statius temonem dixit in ejusdem rei memoracione lib. I. Sylv. in Epithalamio, ubi loquitur de curru Veneris:

*Jungit Amor, latamque vehens per nubila matrem
Gemmato temone sedet.*

Quomodo & Virgilius ob hanc causam Metiscum, Turni aurigam, facit prolabi à temone lib. XII. Æn.

*Aurigam Turni media inter lora Metiscum
Excutit, & longè lapsum temone relinquit.*

Nempe sella prima proxima est temoni, sic, ut ipsi immineat, vel incumbat, quod ex imagine præcedenti videmus. Ideò & Propertius istum locum *temonem primum* appellavit lib. IV. el. 8.

*-- Ipsa sedens primo temone pependit
Ausa per impuros fræna movere locos.*

Primus temo non est propriè intelligendus, sicut censent viri summi, ac ob id auriga constituendus in temone; Verum primam ejus signat partem, ubi *pependisse* dicitur, hoc est, leviter innixus fuisse, *sedens* non in temone ipso, verum sella, quæ vicina primo temoni, hoc est, parti temonis illi, quæ prima est à vehiculo. Nam *primus te-*

mo ita dictus, sicut *prima labra* apud Ciceronem, & sicut apud Valerium Maximum *prima palus*, sive *primus lacus*, lib. I. cap. 4. ubi perperam *proximum lacum* emendarunt, quod in Notis ad eum ostenditur. Certè etiam in militaribus vehiculis sedisse aurigam, & sedisse prima sella, ante militem seu pugnatorem, docet Curtius lib. IV. cap. 15. quando ait: *Auriga Darii, qui ante ipsum sedens equos regebat, hasta transfusus est.* At verò cæteris in vehiculis, præcipuè urbanis, mulierum usibus servientibus, atq; ad splendorem factis, non sedebant, verum ambulabant juxta jugales. Sic enim accipio verba Dionysii Halicarnassei, quæ habet lib. IV. in historia Tullix, Tarquinii uxoris: *Αὐτῶν ὄρωσιν τὸ πλῆμα ἰδῆσαι διὰ τὴν ἀρχὴν ἰσταν, καὶ ὁ παρρηγόμενος αὐτῶν ὄρωσιν τὸ πλῆμα ἰδῆσαι διὰ τὴν ἀρχὴν ἰσταν, καὶ ὁ παρρηγόμενος αὐτῶν ὄρωσιν τὸ πλῆμα ἰδῆσαι διὰ τὴν ἀρχὴν ἰσταν.* Vertit Gelenius: *Mulis ad cadaveris conspectum territis, ipse quoque auriga commotus est, & inhibito ad miserabile spectaculum progressu, oculos in Dominam reflexit.* Quæ obscura sunt & ambigua, cum non appareat, suumne an mularum progressum inhibuerit. Ego propius sequendo Græca sic expono: *Mule, cum spectasset cadaver projectum, perterrefactæ sunt, quique ducebat eas, mulio, commotus ad misericordiam eo spectaculo, substitit.* Ipsum mulionem ait Dionysius substituisse. Quomodo verò substituisse intelligetur, nisi prius ambulaverit? Atq; ita plane Livius, in eadem historia: *Restitit pavidus, atque inhibuit frenas, qui jumenta agebat.* Item Valerius Maximus: *Is, qui jumenta agebat, succussis frenis constitit.* Ubi nota, ὄρωσιν τὸ πλῆμα ἰδῆσαι Dionysii ab utroq; verti non aurigam, verum eum, qui jumenta agit. Aurelio Victori est mulio, in vita Seruli, sive alius est Illustrium Virorum vitas scripto prodens: *Mulionem evitantem per ipsum corpus carpentum agere præcepit.* Ad eundem modum ambulans auriga cernitur in nummo veteri Heraclii Imperatoris, quem vulgavit Lipsius lib. III. de Cruce. Imperator ipse sedet in vehiculo angusto, pedibus ab eorum latere incedit auriga, una manu fræna, altera flagellum tenens. Similiter ambulantem exhibet pictura vetus in Notitia Imperii prope equos in carrucha Præfecti Urbis. Neq; aliud voluisse videtur Seneca ep. 87. quando de mulione illius vehiculi, quo ipse faciebat iter: *Mulio excalceatus non propter estatem.* Certè alias excalcea-

tos fuisse ostendit propter ætatem, quibus suum hunc opponit. At si propter ætatem, consequens videtur, quod non sederint, sed ambulaverint, cum sedentibus in vehiculo calcei non potuissent esse molesti. Et hoc quidem munus fuit aurigarum. Ipsi generis vilissimi plerumque extiterunt, ac sæpissimè servilis. Unde Martialis lib. XI. *Mulio viginti venit modo millibus Aule.*

Et Labeo in l. 60. ff. Locati: *Servum meum mulionem conduxisti.* Liqvet, habuisse servos muliones, eosque non sibi solum, sed & aliis, quos certo pretio elocabant. Eratque hoc frequentissimum, præsertim in urbe, propter frequentissimum vehiculorum usum. Quare quoque inter ministeria urbana numeravit Paulus l. 99. ff. de Leg. 3. *Muliones, ait, de urbano ministerio sunt.* Erant tamen aliquando & liberi, varièque suam operam elocabant aliis. Hinc *quartarii* nonnulli dicti, de quibus Festus: *Quartarios appellabant antiqui muliones mercenarios, quod quartam partem quæstus capiebant.* Non ostendit, cujus quæstus partem quartam cœperint. Sed verisimile videtur ejus intelligere, quem faciebant, qui elocabant mulas. Apud Senecam in ludo Claudii sunt *perpetuarii*, joco, ut existimant, conficti. Quamquam nil prohibeat sic vulgo dictos credere, qui statis temporibus faciebant iter ex Galliis in Italiam per totum annum. Cum præsertim memoret hic Lugdunenses & Lugdunum, quo frequenter sollemniterque contendisse etiam ex Claudiano colligitur. Aliquando hoc negotium obibant etiam, qui in magna erant dignitate. Sic profectò apud ipsum etiam Homerum Nauficaa, apud Apollonium Medea mulas regunt. Dionysius Siciliae tyrannus, cum ad eum venisset Plato, ipse vehiculum duxit, cui habuerat impositum. *Ælianus noster lib. IV. Hist. Var. cap. 18. καὶ ἀνήγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἄρμα ὁ δὲ Διονύσιος, αὐτὸς μὲν ἵππων, παραβάτην ὃ ποιῶμεν τὸν Ἀριστόν.* *Et sustulit eum in currum Dionysius junior, ipse habenas regens, Aristonis verò filium faciens sessorem.* Heliogabalus Imperator τὴν τε θεὸς αὐτὸ ἐπὶ ἀρματι χρυσῷ ἐλευκοῖς ἐξαρξήσοις ἰσσοῖς ἀνακίχασας αὐτὸς ἵππων, ait Joannes Antiochenus, hoc est, *Deorum suorum simulacrum aureo impositum vehiculo trahentibus equis sejugibus eximii candoris deducebat, ipse aurigam agens.* Quin imò ipsa Juno ita ducit Miner-

vam,

vam, & Minerva Diomedem, apud supra laudatum Homerum II. E. Nec fortasse mirum est, cum inter artes non profectò minimas aurigatio numeraretur. Liqvet exemplo Anniceris, de quo Ælianus noster lib. II. Var. Hist. cap. 27. Ἀννικερὶς ὁ Κυρηναῖος ἐπὶ τῇ ἵππικῇ μέγα ἐφρόνη καὶ ἀρμάτων ἐλάσθη. *Anniceris Cyrenensis ob artem equitandi & regendi currus multum superbiebat.* Fuit hic Anniceris Philosophus, & tamen arte ista sese ostentavit, quod non potest credi fuisse factururus, nisi vulgo artem magnam, & laudabilem existimassent. Neq; sanè dubium, præsertim de aurigatione illa, qua in Circo ludisve aliis currulibus utebantur. De qua loquens Nestor etiam apud Homerum II. 4.

Μήτις δ' ἠνίοχος περιγίνας ἠνιόχοιο.

Arte auriga superat aurigam. Nec ambigit vir ætate usq; rerum spectatissimus, hanc artem ipse ibi docere filium suum, perque hoc propriam illius ostendere peritiam. Quin imò ne postea quidem longo tempore celebrari desierunt aurigæ istiusmodi, ornarique palmis præmiisq; aliis. Syetonius de Domitio, abavo Neronis, cap. 3. *Ner. Domitius non minus aurigandi arte in adolescentia clarus, quam deinde ornamentis triumphalibus, ex Germanico bello.* Nero ipse censerit voluit hac arte, quod post etiam alii fecere Cæsares. Et fortasse fuit non omnino contemnendum, quod fecisse Annicerin memorat Ælianus: Περιήλασεν ἐν Ἀκαδημίᾳ δρόμους παμπόλλους, ἕτως ἀκριβῶς φιλάτων τὸ δρόμος τὸν σῶρον, ὡς μὴ παραβαίνειν τὰς ἀρμάδοροχίας, ἀλλ' αἰεὶ καὶ αὐτῶν ἴναι. *In Academia circumvectus est multis vicibus, tanta cura custodiens curriculi vestigia, ut non egrederetur orbitas, sed iisdem perpetuò inhereret.* Lucianus rem eandem commemorans in Encomio Demosthenis sic ait: Φασὶν τὸν Κυρηναῖος ἀρμάλλησσαν ἐπισδεινῶσα, πολλὰς αἰετῶ ἀκαδημίας ἐξελάνειν δρόμους, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρμάδοροχίας ἀπαύσιας, μὴδ' ἐν παραβάσει, ὡς δ' ἐνὸς δρόμου σημεῖα καὶ τῆς γῆς ὑπολείπεισθαι. *Ajunt Cyrenensem demonstrantem aurigandi peritiam multos ante Academiam flexus, omnes in eadem orbita, nec ullatenus exerrans, ut unius tantum itineris in terra vestigiare relinquenterent.* Δρόμους hic uterq; vocat vehiculi in-cessus sive cursus. Ἀρμάδοροχίας verò, vias in terra. Apud Hesychium compendiosiori scriptura sunt ἀρμάδοροχίας. Ita namq; habet: Ἀρμάδοροχίας.

τροχιαί, αἱ τῶν τροχῶν ἐν τῇ γῆ ἀποχαράξεις. *Harmatrochie sunt rotarum in terra notæ.* Latini *orbitas* appellavere proprio vocabulo. Glossæ veteres: Ἀρμάδωροχία, ἢ χάραξις τῆ τροχῆ, *orbita*. Asconius ad Verrinam III. *Orbita, vestigium rotae.* Quod χάραξις Glossarum auctor, Hesychius ἀποχάραξις, id Asconius *vestigium* interpretatur. Atq; ita Isidorus: *Orbita, vestigium carri, ab orbe rota dicta.* Senfit & Ovid. II. Met. f. i. *Hac sit iter, manifesta rotae vestigia cernes.*

Sunt & τροχιαί. Hesychius: τροχιαί, αἱ τῶν τροχῶν χαράξεις. Per hæc igitur vestigia orbitasq; perpetuo tenore incedere, Anniceris exemplo, res erat non cuiuslibet, sed exercitati, artemqve edocti, quam Ælianus ἐλασιν ἀρμάτων, Lucianus junctim ἀρμάδωροχίαν appellavit. Ut nunc nihil dicam de cæteris, quæ peculiariter in Circo ludisve similibus observari debebant. Quibus omnibus haud dubie Anniceris valebat, cum præsertim esset Cyrenensis, Cyrenensesq; arte hac ante alios populos præstarent. Maximus Tyrius Dissert. VII. Παιδείματα Κρητικά, Θήραι, ὄρειθασία, τοξείαι, δρόμοι. Τὰ δετλάδα ἵπποικῆ. Τὰ Κυρναϊκά, διφρεΐαι. *Instituta Cretica, venari, superare montes, sagittare, currere. Thessalica, equitare. Cyrenaica, aurigare.* Pari modo Stephanus in Βοιωλία ex Ephoro: Ἐφοροῦ δὲ φησιν, ὅτι Κυρναῖοι πᾶσι τῶν διφρεΐικῶν ἐπιστήμῶν ἠσχόλησαν. *Ephorus ait, quod Cyrenenses circa scientiam currulem fuerint studiosi.* Ubi nominat διφρεΐικῶν ἐπιστήμῶν, quæ ἐλασιν ἀρμάτων atq; ἀρμάδωροχία cæteris scriptoribus. Putabatur autem ars hæc inventa primum à Minerva, traditaq; Barcæis. Ita namq; Hesychius in Βαρκαίῳ ex Mnasea: Τὸ ἥνιοχεῖν ἔπαθ' Ἀθηνᾶς ἔμαθον, ὡς Μνάσεας ἐν τοῖς πᾶσι Λιβύης. *Aurigandi artem didicerunt à Minerva, ut ait Mnaseas in libris de Libya.* Pari modo Stephanus in Βάρκη, qui & ipse habuit ex Mnasea, ut videtur: ἥνιοχεῖν ὅ πᾶσι Ἀθηνᾶς ἔμαθον. *Aurigandi artem verò à Minerva didicerunt.* A Barcæis venisse ad Cyrenenses Libyasq; cæteros videtur. Nam & Barce vicina est Cyrenes. Unde Sylius lib. III. conjungit:

-- -- Barce sitientibus arida venis,

Nec non Cyrene. -- -- --

Et Barcæum idem, quod Libycum. Suidas: Βαρκαίος, Λιβυκοῦς. Βάρκη ἢ πόλις Λιβύης. *Barcæis, Libycis.* Nam *Barce urbs Libya.* Sed & currus Barcæi

Barcæi dicti, qui alias Libyci. Hefychius: Βαρκαίος ὄχος, Λιβυνοῖς. Quod eruditissimus Boecharus vidit jam ex Sophoclis Electra didicisse. Quamquam autem aurigarum munus viri aliquando magni obirent ipsi, tamen in vehiculis plerisque hoc negotium committatur aliis, iisque ferè vilioribus. Cæterum, aurigæ quando ex quacunq; causa omittebant munus suum, aliorum ritu arma sua, id est, lora, flagella, pectines, & id genus, suspendebant Diis, Castori præsertim & Polluci, donaria. Quod discimus ex parodia veteri, quæ est inter Catalecta Virgiliana de Sabino, ubi Poëta:

-- -- Propter hoc novissimum
Paterna lora, proximumque pectinem.
Sed hæc prius fuere, nunc eburnea
Sedetque sede, seque dedicat tibi,
Gemelle Castor, & gemelle Castoris.

Scaliger id proximum suspectum habet, atque proximum substituit. Nequicquam, ut opinor, quando proximumque pectinem non possunt coherere. Præterea hic proximum perinde videatur positum, ut superius novissimum. Qui verò vehebantur in vehiculis, Græcis παραβάται sunt, quemadmodum ex Æliano cernimus. Nam is usurpavit non de iis, qui utuntur curru bellico, quod Poëtæ ferè faciunt, sed de aliis quibuscunque. Atque ad hunc modum Hippodamum παραβάτην nominat & Apollonius lib. I. v. 754. Dionysio Halicarnassensi lib. VII. sunt παροχέμενοι; Aristophani simpliciter ὀχέμενοι in Pluto. Aliis dicuntur ἑποχοί. Hefychius: ἑποχῶν, ὁ ἐπὶ τῷ ὀχέματι. ἑποχοί, οἱ ἐπὶ τῶν ὀχημάτων διαβαίνοντες. Latini una voce non appellant. Vitruvio lib. X. cap. 14. sunt sedentes rheda. Ciceroni vehementes currum, qui sic habet in de Clar. Or. Sed in te intuens, Brute, doleo, cujus in adolescentiam per medias laudes quasi quadrigis vehementem transversa incurrit fortuna. Hi cum itineris faciendi causa eniterentur in vehiculum, dicebantur conscendere. Ovid. III. Trist. el. 8.

Nunc ego Triptolemi cuperem conscendere currum.

Svetonius usurpavit adscendere cap. 2. Tiberii: Fratrem injussu populi triumphantem, adscenso simul curru, usque in Capitolium profecta est. Plautus etiam inscendere in Asinaria, ubi ait: Quadrigas se
nunc

nunc inscendas Iovis, atque hinc fugias, &c. Græcis hoc est ἐπιβαίνειν ὄχημα. Lucianus in Somnio: Ἐπίβηθι τέτρα τὸ ὄχημα. Herodianus lib. IV. cap. 12. τὸ ἄρμα ἐπιβαίνοντι προσωμίξεισι, &c. At Homerus etiam ἐμβαίνειν ὄχημα usurpavit, II. E.

Ἴπποισὶν μὲ ἐκέλευε καὶ ἄρμασιν ἐμβαίνειν.

Lucas ἀναβαίνειν maluit Actor. cap. 8. Παρακάλεσέ τε τὸν Φίλιππον, ἀναβάνα καθίσαι σὺν αὐτῷ. Quod si non sua, verum aliena ope vel licentia veniebant in vehiculum, tolli dicebantur. Cic. III. de Nat. Deor. Solis currum Phaëtonem filium sustulit. Sic Horat. II. sat. 6.

Quem tollere rheda
Vellet iter faciens, & cui concedere nugas.

Et Ovidius Fastorum lib. VI.

At Dominus, discedite, ait: plaustroque morantes
Sustulit, in plaustro sirpea lata fuit.

Græcis hoc ἀναβιβάζειν. Lucianus in Dial. Sol. & Jov. ἀναβιβασάμενον ἐπὶ τὸ ἄρμα, ὑπεβέβηκεν, ὅπως μὲν χρεὶ βεβηκέναι αὐτὸν. Micyllus ita vertit: In currum impositum submonui, quo pacto oporteret insistere via. Verum ἀναβιβασάμενον non est impositum, nec ad Phaëtonem refertur, sed ad Solem. Quare mallem: Tollens verò ipsum in currum, &c. Philostratus pro eo usurpavit ἀναδέμενον. Sic enim loquitur in vita Dionis: Τραϊανὸς ἀναδέμενον αὐτὸν ἐς πλῶ χρυσῆν ἀμάξαν, &c. Æliano nostro est ἀνάγειν ἐς vel ἐπὶ τὸ ἄρμα. Verba ejus lib. IV. cap. 18. Ἀνήγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἄρμα ὁ δὲ Διονύσιος. Jam, postquam conscendissent, currum dicebantur occupare. Ovidius II. Met. 2.

Occupat ille levem juvenili corpore currum.

Occupat hic non est conscendit, verum tenet, quod ex eo liquet, quia currus levis dicitur corpore ipsius, etiam dum occupat. Non autem levis gravisve dici potest currus hoc respectu quidem, nisi corpus comprehendat. Livius pro eo dixit vehiculo sedere. Verba ejus lib. I. cap. 34. Ei carpento sedenti, cum uxore, aquila suspensis demissa leniter alis pileum aufert. Cicero addit præpositionem lib. V. Att. 8. Hanc epistolam dicta vi, sedens in rheda. Græcis est καθίσαι ἐπὶ τὸ ἄρμα. Lucas loco superius laudato: Ἦν τε ὑποσρέφων, καὶ ἀδέμενον ἐπὶ τὸ ἄρμα. Iter porro erat vel tardum, vel concitatum. In illo

illo dicebantur ingredi. Tac. XII. Ann. 42. Carpentio Capitolium ingredi, qui mos est Sacerdotibus. Svet. Tib. cap. 9. Quas ob res ovans, & curru urbem ingressus est. In hoc volare. Cicero pro Rosc. Decem horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuum cisis per volavi. Item rapi. Plaut. Pœnulo I. l. 2. Ego illum jubeo quadrigis cursim ad carnificem rapi. Juvenal. l. VIII.

-- Volucris Carpentio rapitur pinguis Lateranus. --

Vehi ad utrumq; genus pertinet. Inde habes apud Tullium Philipp. II. Cisis celeriter ad urbem vectus. Et apud Ovid. IV. Trist. cl. 2.

Hos super in curru Cæsar victore veheris.

Portari dixit Cornelius Nepos in Phocione cap. 4. Cum propter aetatem pedibus jam non valeret, vehiculoque portaretur. Quin imò aliquando ipse currus vehere quæ dicebatur. Ovid. Fast. I.

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant.

Quod si via salebrosa esset, vel alias accideret, ut è vehiculo dejecterentur, excuti dicebantur. Ovid. XV. Met. f. 1.

Excitior curru. -- -- --

Item versari. Jul. Firmicus lib. VIII. cap. 17. Aut vehiculo versatus vel enervatus interibit. Currus verò ipse everti, sive id fieret hominis vel aurigæ culpa, quomodo ait Ulpianus loco alias laudato: Si cisiarius, dum ceteros transire contendit, cissum everterit: sive vitio equorum, quomodo ait Curtius lib. IV. cap. 15. Equi crebra jactatione cervicum etiam currus everterant. Ac posterius quidem ἑρέφεισθαι vel ἑρέφειν Græcis. Ita namq; reddunt Ulpiani verba Basilicorum Auctores: Εἰ ἀμαζῆρι, ὅ ἑρέφει πῶ ἀμαζαν. Prius verò ἐκκυλισθῆναι. Homer. II. 4.

Αὐτὸς δὲ ἐν δίσφορῳ ᾤδεν, προχὸν ἐξ ἐκκυλισθῆναι.

Ipse verò ex curru juxta rotam excussus est. Luciano est ἐν δίσφορῳ ᾤδεν. Verba sunt de Phaëtonte in Dial. Jovis & Solis: Ἐπὶ τῷ Ἑριδανῷ, ἵνα περὶ ὅσων ἐν δίσφορῳ ᾤδεν. Juxta Eridanum, quo loco decidit curru excussus. Ne quid verò tale fieret, aurigæ præsertim quærebant vitare, votis etiam conceptis, imploratisque Diis semitalibus, qui viarum & itinerum habere curam credebantur. Huc allusit auctor Parodiæ veteris de Sabino, quæ est inter Catalecta, ubi inter alia de Sabino auriga sive mulione:

Gg Neque

*Neque ulla vota semitalibus Deis
Sibi esse facta.* -- --

Cæterum, ad conscensum viri ferè utebantur saltu. Aufonius epi-
gramm. 8. *Vel cisto trijugi, si placet, insilias.*
Virgilius lib. XII. Æn.

-- -- *Saltuque superbus
Emicat in currum.* -- --

Neq; aliter intelligendus est Homerus Iliad. ω. ubi agit de Mercurio
vehiculum Priami conscendente loco aurigæ:

Η, καὶ ἐπαίξας ἐριάνι ἄρμα καὶ ἰσπας.

Est enim ἐπαίξας, αἴξας ἐπὶ τὸ ἄρμα, ut Eustathius exponit, quod non est
irruens, ut vertunt vulgo, verum plane *insiliens*. Quomodo Plutar-
chus habet in Pompejo: Ἐπὶ ᾧ Πομπηίου ἐυθύς αἴξας. At verò fœminæ
videntur habuisse scalas. Plutarchus in de Adulat. οὐδ' ἐγὼ τὰς ἐν Κύ-
πρω κολακίδας ἐπειδὴ δέβησαν εἰς Συρίαν, κλιμακίδας προσαγορευθεῖσας, ὅτι ταῖς
γυναῖξι τῶν βασιλέων ἀναβαίνειν ἐπὶ τὰς ἀμάξας δι' αὐτῶν ὑποκατακλιόμεναι παρεῖ-
χον. *Neque adulatrices Cyprias, quæ, postquam in Syriam transiverunt,
climacides* (quasi scalares diceret) *appellatae sunt, quod Regum uxori-
bus vehicula conscendere volentibus se substernerent, adscensumque eis
præberent.* Sanè, nisi scalas quasdam habuissent vulgo, saltē deli-
catiores fœminis istis scalariarum nomen indi non videtur potuis-
se. Tempus conscendendi, maximè in meritoriis vehiculis, signifi-
cabat mulio virgæ aut flagelli crepitu. Juvenalis respexit sat. III.
istis verbis: *Sed jumenta vocant, & Sol inclinatus eundem est.*

*Nam mihi commota jam dudum mulio virga
Adnuit: ergo vale, nostri memor.* -- --

Jam sicut ascendebant viri saltu, ita saltu descendebant quoque.
Sulpitius Severus Dial. II. cap. 4. de militibus vectis rheda fiscali:
*Qua permoti injuria militantes, præcipitatis in terram saltibus, se de-
derunt.* Ovidius lib. XII. Met. f. 3.

*Tum verò præceps currus fremebundus ab alto
Desiliit.* -- -- --

Pariter legas apud Homerum Il. ψ.

Αὐτὸς δ' ἐκ δίφροιο χαμαὶ θόρε παμφανδῶνι.

Ipsè

Ipse autem è curru humi defiliit nitido. Similiter II.E.de Sthenelo :

-- -- Ὅδ' ἄρ' ἔμμαπέως ἀπόρρασε.

Hic autem confestim defiliit. Et hi quidem sunt præcipuè, ad quos res currulis pertinet. At qui currus fabricant, sunt *carpentarii*. Mentio eorum in notitia artificum urbis Romæ, quæ proponitur in l. C. de Excusatione artificum. Unde simul patet, alios hos esse carpentarios, alios illos, quos superius commemoravimus. Certè, quomodo aurigæ inter architectos, medicos, pictores, statuarios, marmorarios, & id genus, numerari queant, non dispicio. Ita ergo erunt, qui Polluci ἀρματοπηγοὶ & ἀμαξοπηγοὶ. Verba ejus: καὶ ἀρματοπηγὸς ἧ καὶ Ὀμηρον προσήκοι ἀν τεκτονικῆ καὶ ἀμαξοπηγὸς εἶποις. Homeri locus, ad quem respicit, est II. Δ. ubi Scholiasti veteri exponitur, ἀρματα συμπηγνύων. Hefychius: Ἀρματοποιός, τέκτον, ἢ ἀρματοπηγός. Suidas nominat ἀμαξοπηγός. Verba ejus: Ἀμαξοπηγοὶ. Ἀμαξοπηγὸς λέγεται τὸς ἀγριοπηγός. Εἶδ' ὅτι οἱ ἀγριοπηγοὶ τεκτόνων, οἱ τὰς ἀμάξας καὶ ἀσκειάζουσι, καὶ πάντων τῶν ἀγρίων ξύλων εἰσὶν ἐργάται. Ubi nota, etiam vocatos esse ἀγριοπηγός, quod feras distortasq; cunctas arbores in usus suos converterent. Quanquam fortè carpentarius sit propriè, qui carpenta facit, quomodo *trigarius*, qui trigas, *cisarius*, qui cisia, quorum itidem vocabula in notitia illa leguntur. Verba sese habent isto modo: *Carpentarii, sculptores, dealbatores, cufores, trigarii, cisarii, bractearii, &c.* Omnes mea opinione sunt artifices, qui fabricare pertinentia ad currus confecerunt. Nam & sculptores sculpebant, & dealbatores pingebant, & cufores armabant ære ferrove, & bractearii inducebant ebore, argento, auro. Carpentariorum mentio etiam in l. 31. lib. VIII. t. 5. Cod. Theod. ex qua liquet, certos ad cursum publicum destinatos fuisse, habuisseq; vestem & annonas ex publico. Num & habuere, qui peculiari arte onerarent, sicut hodie habere solent? Certè non cuiusvis est, diversi præsertim generis, onera sic in vehiculo componere, ut & firma jaceant, & pondere suo cursum vehiculi laboremque jumentorum promoveant. Quare non magnopere dubitare possum. Quanquam sæpe ipsi facerent plaustrarii. Unde apud Ulpianum lege Aquilia tenetur plaustrarius, *si malè composuit lapides, & idèò lapsi sunt è plaustro*, l. 22. ff. ad L. Aquil. §. 33. Memoratur in vetustis

tustis Glossis aliquis ζευγῆς, vertiturq; *junctor*, forsitan, quod in jungendis mulis ad vehiculum præstaret suam operam. Nam & in alio Lexico titulo de artificibus legitur: *Junctor, ζευγῆς*. Apud Columellam lib. I. cap. 6. *jugarius* videtur: *Lata bubilia esse oportebit pedes decem, vel minimè novem, quæ mensura & ad procumbendum pecori & jugario ad circumeundum laxa ministeria præbeat*. Hic jugarius videtur esse, qui adjungit boves jugo. Nisi malis capere pro eo, qui jugarios boves curat. Quomodo jugaria fuit Juno, quæ jugatos five conjugatos curare homines putabatur. Pertinent huc quoque, qui Latinis dicti *veterinarii*, à veterinis, id est, jumentis, quæ quælibetque vehunt onera. Nam Cato generaliter exponit apud Festum. - Festus ita dicit: *Veterinam bestiam jumentum Cato appellavit à vehendo*. Paulò quidem aliter Opilius eodem loco: *Opilius veterinam dici putat, quasi venterinam vel uterinam, quod ad ventrem onus religatum gerat*. Loquitur haud dubie Opilius de jumentis non vehiculariis, sed clitellariis; Solebat enim onus impositum clitellis religari uno fune ad ventrem, altero ad uterum five imam ventris partem, sicut hodieque receptum est in mulis clitellariis. Sic veterina bestia non erit curilis, aut jugata. Verum latius interpretatur Cato, & invenias apud Philoxenum, *veterina bestia, ὑποζύγιον*, quod propriè significat eam, quæ sub jugum mittitur, hoc est, vehiculo adjungitur. Juvat quoque Plinius lib. XVII. cap. 23. quando de ipsis: *Namque ut veterina à jugo volutatio juvat*. Nam volutatio à jugo est, quæ se volvunt in pulvere, postquam liberata sunt à jugo. Non autem liberata à jugo intelliguntur, nisi quæ prius sub jugo fuerunt. Ab his ergo veterinis sunt veterinarii, qui jugalia hujusmodi gerunt curam. Meminit eorum Columella lib. XI. cap. 1. *Nam & arator reperitur aliquis bonus, & optimus fossor aut fanè sector, nec minus arborator & vinitor, tum etiam veterinarius*. Ubi videtur intelligere eum, qui quocumque modo notitiam habet bonam veterinorum, eaque scit probè curare. Quamquam ferè alibi accipiat specialiori notione pro jumentorum medico, nec jumentorum modò, sed & pecoris cujuslibet. Unde lib. VI. cap. 8. agens de boum quodam morbo, unde fastidium eis oritur: *Vitiosa incrementa*

mentalingua, quas ranas veterinarii vocant. Et lib. VII. cap. 5. ubi agit de morbis ovium: Ovem pulmonariam similiter & suam curari convenit, inserta per auriculam, quam veterinarii consiliginem vocant. Alias sunt mulomedici. Jul. Firmicus lib. VIII. cap. 13. Hoc Oriente qui natus fuerit, aut erit auriga, aut equorum nutritor & cultor, vel eorum exercitator, aut mulomedicus vel equitarius. Hinc habes crebro eorum mentionem in Cod. Theodosiano inter ministeria cursus publici. Ut, l. 31. Nec mulionibus, nec carpentariis, nec mulomedicis, cursui publico deputatis. Græcis sunt ἰππολάγοι. Glossæ veteres titulo de Divitiis: Mulomedicus, ἰππολάγος.

Cap. XVIII.

De vario vehiculorum usu.

Usus vehiculorum generalis. Initio adhibita in agris. Plaustrum inter sydera. Post in itineribus. Mulieres potissimum vehiculis quondam usæ, post promiscuè adhibita. Romæ ad hoc rheda meritoria. Harum usus rarus ad portanda onera. Vehicula sacra Deorum, ut quadrigæ Iovis. Livius emendatur. Item Solis. Thense. Alia. Ficta Poëtarum vehicula Iovis, Junonis, Saturni, Rheæ, Neptuni, Protei. Natalis Comes atque Erythraeus notantur. Martis. Demsterus notatur. Veneris, Dianæ, Plutonis. Color ceruleus. Cereris, Bacchi, Solis. Sol quadrigas primum invenisse credebatur, & quare. Natalis Comes iterum notatur. Currus Auroræ. Aurora pro Sole. Gyraldus rejectus, & emendatus Fulgentius, ac Hyginus. Currus Luna. De Ausonii loco nova sententia. Iuvenæ. Currus Noëtis. Vehicula Olympica & Circensia. Quibus Diis dicata fuerint. Tertullianus explicatus, ejusque vetus lectio defensa. Equus venetus, prasinus. Vehicula vera Diis consecrata. Quædam ad verorum effigiem in fastigiis ædium sacrarum collocata. Vehicula ad portandas res sacras in pompa Circensi & Bacchi. Ad gestandos Sacerdotes. De sensu Taciti suspicio. Vehicula Regum apud gentes multas, aliorumque honoratiorum. Romæ Præfecti Prætorii & urbis, Vicarii urbis, Consulium, Senatorum. Gellii locus expensus. Currus ob præclara merita. Aqua pro equo. Currus Victorum Olympicorum, Triumphantium. Currus ob animi constantiam, & fidem. Currus honoris causa missus obviam. Recepti ab aliis in currum